

Prästavägen, en urgammal färdled

Prästavägen

Vägen kallades förr "Prästavägen" därför att prästen färdades där när han tog sig från Gällstad till Södra Säms kyrka.

När Säms kyrka togs ur bruk 1823 blev det i stället byborna som fick traska denna väg upp till kyrkan i Gällstad. Vägen kallades då i folkmun "Körkevägen".

Den arkeologiska utgrävningen som gjordes 2009, visade att Södra Säms stenkyrka var byggd någon gång mellan åren 1250 och 1300.

Den tjänade byborna i drygt 550 år innan den övergavs 1823, då Gällstad och Södra Säms socknar sammanbyggde den nuvarande kyrkan i Gällstad.

Nedläggningen av Säms kyrka

I början på 1820-talet började godsägarna till Attorp och Toarp i Södra Säms socken prata om att Södra Säm rent kyrkligt borde uppgå i Gällstad socken.

Trots bybornas kraftiga protester lyckades godsägarna genom omröstning driva igenom sitt förslag. Godsägarna var röststarkare än bönderna eftersom man på den tiden röstade efter hur mycket mark man ägde, och de kunde på så sätt driva igenom sitt förslag.

En ny gemensam kyrka för Södra Säm och Gällstad socknar skulle nu byggas och 1824 stod kyrkan klar.

Södra Säms kyrka övergavs då den inte längre tjänade som gudstjänstlokal. En del av inventarierna såldes på auktion och en del föremål flyttades till Gällstad kyrka.

Kyrkan användes ett tag som sädesmagasin, men förföll i brist på underhåll. 1868 ritade Gabriel Djurklou av det som då återstod av kyrkan.

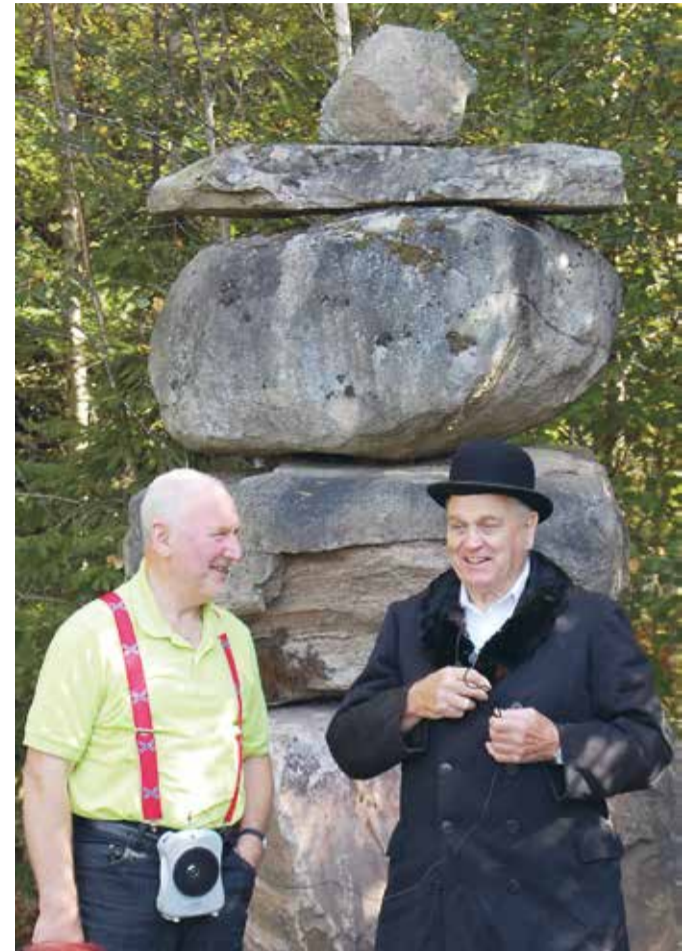
Gabriel Djurklous teckning Södra Säms kyrkoruin 1868.

Den så kallade "Oxa-stenen". En odlingssten med en vers författad av en odlare i Södra Unnaryd, Småland 1842. Textningen är utförd av Walter Axelsson i Södra Säm år 2009.

Unik kyrka med absidal

Vid en arkeologisk utgrävning 2009 fann man att kyrkan har en ovanlig planform, en absidal. En absidal är en halvrund utbyggnad (absid) som ansluter direkt mot långhuset utan något kor däremellan. Det finns bara en handfull absidsalar i hela Skandinavien.

Eldsjälen Arne "på Lilla-Gärdet" Johansson till vänster i bild är den som har iordningställt Prästavägen. Arne har även rest statyn "Prä-Sten" som syns i bakgrunden (år 2008). Bilden är från den "Dramatiska Prästavägsvandringen" hösten 2013 där den lokala förmågan Gustav Johansson i Vegby fick agera präst.

Prästavägen "Körkevägen"

Denna väg är den äldsta kända i bygden, förmodligen från 1300-talet. Vägen förbinder Södra Säms by och kyrka (nu ruin) med Gårdö och kyrkan i Gällstad. Vägens längd är enligt en karta över Södra Säm från 1710, 4275 alnar (2538 meter).

En lag från 1734 föreskriver att prästen skall ha farbar väg mellan sitt boställe i Gällstad och pastoratets kyrkor.

Citat lagtexten "Så och till åker och äng, kyrka och kvarn, bör läggas oskifto" slut citat. Därför kallas vägen för "Prästavägen"

Tidigare gick vägen endast att använda som gång eller ridväg. Enligt kartan från 1710 förbands vägen (stigen) i norr över Åbroliden, Björkbacken och Götåkra i norr till Bogesund (Ulricehamn). I söder mot Månstad och Svenljunga.

Säms sockennamn omnämns i skrift år 1307 och Södra Säms kyrka (nu ruin) antas vara från 1300-talet. Troligen är denna färdled minst lika gammal.

Genom ett vackert kulturlandskap utmed vägen fanns cirka 20 nu kända bosättningar.

Sju grindar ("len" på bygdemål) är restaurerade. Dessa användes fram till slutet av 1950 talet.

Folket som bodde här var som regel inte torpare utan de var pigor, drängar, sömmerskor, skraddare, lärarinnor, skomakare, gårdfarihandlare, snickare, postutbärerskor, karamellkokerskor, bleckslagare och gratialister m.m.

Ett antal lyckor (löcka på bygdemål) finns utmed vägen. Det är små åkrar som är inhägnade av stenmurar och brukades av Sämbyns bönder fram till 1950-talet, därefter planterades de flesta "löckera" med skog.

Tack vare Arne "på Lilla-Gärdet" Johansson i Vegbyortens hembygdsförening, så är vägen idag iordningställd.

Hitta till Södra Säm

Södra Säm ligger mycket naturskönt utmed Sämsjöns östra sida ca. 17 km söder om Ulricehamn. Kör vägen mellan Gällstad och Vegby, ta avtagsväg mot Månstad. Informationstavla utmed vägen efter 1,8 km. Prästavägen kan även påbörjas från Gårdö ca. 100 m sö. om kyrkan i Gällstad, vägen mot Toarp.

Informationstavla N 57.651455, E 13.395083

Vegbyortens Hembygdsförening
Wilhelm Josefsson
Tel. 070-54 72 338
e-post: w.josefsson52011@telia.com

För guidade turer kontakta
Gun Ohlsson
Tel. 070-54 60 411
e-post: hulugumpebo@gmail.com

Läs mer här: www.swedenroots.se/semb/

Illustrerad karta, Tomas Karlsson

Prästavägen "Körkevägen" mellan Södra Säm och Gällstad

SÖDRA SÄM

Prästavägen

"Körkevägen" mellan Södra Säm och Gällstad

"Prästavägen" ca. 2,5 km enkel väg.

1. SÖDRA SÄMS KYRKORUIN Säms kyrka sedan 1300-talet, men som övergavs 1823 då en ny gemensam kyrka byggts 1824 i Gällstad.

2. GAMMAL KYRKPLATS Vid den arkeologiska utgrävningen 2009 upptäcktes här grunden av ett träkapell från tidigt 1100-tal. På platsen finns idag en nytillverkad autentisk syll-stomme som Projektgruppen för Södra Säm lät tillverka 2016.

3. FINA-STUGAN Södra Säms fattigstuga där byns allra fattigaste bodde. Bebodd senast av postutbärerskan Tåa-Fina till i början av 1940-talet. Stugan flyttades till hembygdsparken i Vegby där den renoverades 1973 av Hembygdsföreningen.

4. JORDGROPAR Finns några meter norr om Fina-stugan. De användes förr av byns invånare till vinterförvaring av potatis och andra rotfrukter som grävdes ned i sanden.

5. JORDKÄLLARE Användes bland annat av kronolänsman Sigge Gedda i Bosgården för tillfällig förvaring av fångar som skulle transporteras till kronohäktet i Vänersborg.

6. KVARNRUIN VID ÅN Vattenränna och delar av kvarnruinen finns fortfarande synliga. Kvarnen finns markerad på 1710 års karta och hörde då till Ågården som före laga skiftet 1863 låg längre ned vid ån.

7. BROBACKEN TORP Flyttades vid laga skiftet 1863. Torpet heter numera Ekholmen och ligger nedanför Ågården i Säm.

8. STOMSDAL Stuga under Säm, Stommen, bebodd fram till 1929 av snickaren Arthur Johansson med hustru Elin. Bortom Stomsdal låg lyckan Jonssons-hagen som på 1940 och 50-talet användes av byns ungdomar som fotbollsplan. Här började bröderna Boris, Morgan och Leif Målberg sin fotbollskarriär, kända från Elfsborg och även landslaget.

9. STOMSDALS-LET Gräns mellan Bosgården och Lunden. Grindar över vägen för att hålla boskapen inne kallades "len" på bygdemål.

10. TRÅDDRAGARNES STUGA Här låg förr ett tråddrageri men dess grund är idag bortforslad. Platsen för stugan är markerad.

11. BROBACKEN STUGA 1 Senast bebodd av Lydia Magnusson fram till sin död 1944. Stugan flyttad till Bagaregården och används nu som fritidshus. Jordkällaren finns dock kvar.

12. BROBACKEN STUGA 2 Senast bebodd av Wille Pettersson från Fiskaregården. Stugan är numera fritidshus.

13. BROBACKA-LET Gräns mellan Lunden och Kvarnagården.

14. KÄLLSTRÖMS-LET "Let" hittar vi där vägen leder ned mot mjölnarens stuga, mot ån, Källströms bro och Kvarnagården.

15. MJÖLNARENS STUGA Husgrunden bortforslad då Källströms betesvall upp-odlades. Beboddes senast av mjölnaren Johan Peter Magnusson 1869. Odefinierad stensatt grop i marken.

16. "PUSTESTEN" På den här skålformade "sittestenen" kunde prästen sätta sig ned för att vila (pusta) en stund.

17. "PRÄ-STENS" RASTPLATS Diskussionerna om en Pinoccio staty i Borås födde tankarna på en staty även här i Södra Säm. Statyn "Prä-sten" kan ses som en hyllning till alla de präster och människor som har vandrat här på Prästavägen. Här kan du också ta en fikapaus och njuta av omgivningen och lugnet i skogen.

18. SEMSHOLM Stugans senaste ägare var Peter Andreas Semlander med hustrun Cajsa. Cajsa bodde kvar här fram till 1900.

19. KVARNAGÅRDS-LET Tidigare gräns mellan Källströms och Kvarnagården. Sammanlagda gårdar sedan 1946.

20. GREVA-LYCKAN Backstuga bebodd senast 1916. Jordkällaren samt lyckan eller "löckan" som vi säger (liten åker), finns kvar.

21. KILSTEN OCH JÄTTE Visar hur man förr med enkla medel klöv natursten, för t.ex grindstolpar, trappor, grundstenar m.m.

22. LILJAS STUGA Heter egentligen Hästhagen. En lågstuga, använd som bostad fram till 1940-talet. Flyttad till hembygdsparken i Vegby och restaurerad av hembygdsföreningen 1983.

23. VÅKT MED STENMURAD VATTENBRUNN Urgammal teknik att väga upp vatten. Fanns på de flesta gårdar före 1950. Brunnen grävdes alltid på en underjordisk källåder som letats upp med hjälp av slagruta.

24. DRÄNGASTEN Före 1955 var det ett kraftprov för unga män att försöka lyfta den ca 120 kg tunga stenen. Den stora stenen av vacker röd granit markerar ungefär mitten av Prästavägen.

25. KARLSSONS-LYCKAN Lyckan (eller löckan) ingick i skollärrare Karlssons lön för att han skulle kunna odla foder till sin ko. Senast här odlades något (havre) var omkring 1952.

26. LELLAGÅRDS-LET Gräns mellan Kvarnagården och "LillaGärdet" (Rävagården).

27. KVARNÅSEN En stuga som låg på "Lilla-Gärdets" mark ca 150 m öster om vägen och som kallas Eliaslyckan. Här finns jordkällare och vattenkälla bevarade. Skräddaren Elias Andersson bodde här i slutet av 1800-talet.

28. LUNDINS-LYCKAN "Löckan" hör till "Lilla-Gärdet", och här odlades havre fram till 1951.

29. SVENSTORPA-LET Gräns mellan "Lilla-Gärdet" och Svenstorp. Här går också sockengränsen mellan Södra Säm och Gällstad socknar.

30. OXA-STEN En "odlingssten" som försetts med en vers författad av en odlare i Södra Unnaryd, Småland 1842.

31. BLADA-MAJAS STUGA Karamellkokerskan Blada-Maja bodde här fram till sin död 1909. Blada-Maja var fattighjon och försörjde sig som karamellkokerska. Karamellerna sålde hon på marknader. Endast grunden finns kvar av huset.

32. ENHOLMEN Torp under Svenstorp. Gustav Lundin som bodde här i slutet av 1800-talet och en bit in på 1900-talet startade en av de första industrierna i Gällstad. I en verkstad som låg mitt emot huset hade han ett bleckplåtslageri där han tillverkade hinkar, mjölksilar och annan utrustning för mjölkning.

33. KULTURLANDSKAP MED STENMURAR Jorden som uppodlades innehöll mängder av sten. Av dessa stenar byggdes kilometervis med stenmurar som tjänade som gränser för ägor och inhägnad för djuren.

34. ÅSTRANDS-LET Gräns mellan Svenstorp och Gårdö.

35. ÅSTRANDS f.d. AFFÄR Här fanns en av bygdens tidiga affärer, samt ett "utedass" för kyrkobesökarna där de kunde uträtta sina behov före och efter den långa gudstjänsten. Handlaren Åstrand lade torvströ i botten av utedasset som han sedan gödslade sitt trädgårdsland med.

36. VÄGKORSNING Här korsar Prästavägen landsvägen norrut mot Vegby och Bogesund (Ulricehamn) och söderut mot Halmstad.

37. GÄLLSTAD OCH SÖDRA SÄMS KYRKA Församlingarnas gemensamma kyrka sedan 1824.